

venire? Quod autem ait Apostolus, « Qui eruit nos de » potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ¹: » lege quartum operis mei librum, et tunc tibi quid Magister gentium senserit innotesceat. »

AUGUSTINUS. Sexto nostro responsum est quarto tuo, et nunc ego magis admoneo, ut illa tua et mea legant, qui volunt scire, quantum ibi fueris a veritate devius, et quanta sis veritate convictus. De hac autem chartula, in qua ex tuis libris quædam decerpta conscripta sunt, liberum tibi est mihi imputare quod ille fecit, qui eam misit homini, a quo missa est mihi. Ille quippe quod voluit, in ea posuit ex opere tuo, et quod voluit prætermisit: unde tibi jam supra breviter satisque respondi. Quid te obscuris tuis adversus Apostoli manifesta conaris involvere? Ille Deum prædicans ait, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii charitatis suæ²: et tu dicis hoc ab illo, exceptis parvulis, dictum. Si ergo non eruuntur parvuli de potestate tenebrarum, non sunt mortui: si non sunt mortui, non pro eis mortuus est Christus: tu autem etiam pro ipsis Christum mortuum confiteri; et idem dicit Apostolus, « Unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui » sunt³. » Conclusio hæc Apostoli invicta est: ac per hoc quia et pro parvulis mortuus est, profecto etiam parvuli mortui sunt. Mortuus est porro Christus, ut evacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est, diabolum. Sine igitur parvulos, ut vivant, de potestate erui tenebrarum. Quid est autem, quod mihi Calliphontis morem objicis, vel errorem, in eo quod me putare dicis virtutem et vitia, justitiam et iniquitatem oratione mea posse in fœdera convenire? Ego quidem absit ut hoc vel corde teneam, vel sermone suadeam: sed tam bene te intellexisse

¹ Coloss. 1, 13. — ² Ibid. — ³ 2 Cor. v, 14.

istum philosophum gratulor¹. Etenim cum ille putaverit in virtute animi et voluptate corporis esse hominis bonum; tu eum dicis virtutes et vitia voluisse conjungere: ac per hoc, sicut decuit, vitium judicasti esse corporalis appetentiam voluptatis: vitium est igitur libido, quam laudas. Subrepsit itaque undecumque tuis sensibus veritas, ut susceptæ tuæ causam paululum deserens, quod dicimus diceres.

LXV. JULIANUS. Argui ergo, et jure argui, dejectam et debilem varietatem, qua fuerat effectum, ut et nuptias te non damnare præmitteres, et diceres, ob viri et fœminæ commixtionem, quam de nuptiarum conditione et natura venire perspicuum est, imo in qua sola (quantum ad conflictum nostrum respicit) nuptiarum veritas est, homines in diaboli jura transcribi.

AUGUSTINUS. Si in sola viri et fœminæ commixtione est veritas nuptiarum: eadem ergo est veritas adulteriorum quæ nuptiarum, quia in utrisque est ista sexus utriusque commixtio. Quod si absurdissimum est; non in sola, ut deliras, commixtione maris et fœminæ nuptiarum veritas est, quamvis sine illa nuptiæ filios propagare non possint: sed alia sunt ad nuptias proprie pertinentia, quibus ab adulteriis nuptiæ discernuntur, sicut est thori conjugalis fides, et cura ordinate filios procreandi, et quæ maxima differentia est, bonus usus mali, hoc est, bonus usus concupiscentiæ carnis, quo malo adulteri utuntur male.

LXVI. JULIANUS. « Quam commixtionem ita execrabilem persuadere conatus es, ut velis intelligi Christum non propter signi splendorem, sed propter damnandam sexuum conjunctionem nasci de virgine matre voluisse. Quid ergo unquam a quoquam dici improbius aut impudentius potuit, quam hoc, quod duos velut reges de hu-

¹ Vide Cicer. lib. ii Academ. quest. et lib. ii de Finibus; et Lactant. de falsa Sapientia, lib. iii, cap. 7.

manitatis possessione certantes his signis, et duo eorum regna separasti, ut diceres, diaboli esse quidquid nuptiæ protulissent, Dei vero solum quod virgo peperisset? Quid est aliud, virginis foecundatorem et egentissimum ostendere inopia portionis suæ, et eundem negare eorum qui prodeunt de nuptiis hominum conditorem? Teneat igitur verbi tui lector diligens chirographum, sciatque te, discipulum fidelem Manichæorum et Traducianæ nationis primatem, nihil aliud quam commixtionem legitimi damnasæ conjugii. »

AUGUSTINUS. Non habes exercitatos sensus ad separandum bonum a malo. Et hominum et Angelorum natura atque substantia vel bonorum vel malorum Deo creatore subsistit: sed vitia naturarum atque substantiarum, quæ Manichæi naturas dicunt esse atque substantias, veritas autem negat, Deus justus atque omnipotens ordinatione judiciaria esse permittit; et ipsa sunt mala, quæ nisi ex bonis et in bonis naturis inesse non possunt. Sic sunt autem in diaboli potestate quæcumque illi, Deo judicante, subduntur, ut a Dei potestate, sub qua et ipse diabolus constitutus est, aliena esse non possint. Cum igitur omnes Angeli et omnes homines sub Dei sint potestate, inanis est loquacitas tua, qua dicis Deum et diabolum divisisse inter se, quis eorum quos habeat sub propria potestate. In quem vero crudo pectore evomas istas, quibus pasceris, contumelias, paulisper attende. En adest ille Ambrosius; de hoc in quod inveheris, quid dicat vide¹: Quomodo solus, inquit, potuit justus esse, cum generatio omnis erraret, nisi natus ex virgine generationis obnoxie privilegio minime teneretur? Audi adhuc, audi, et protervam linguam frontis elisione compesce²: Non enim virilis coitus vulvæ virginalis secreta reseravit, sed immaculatum semen inviolabili utero

¹ Ambros. lib. de Arca. — ² Id. lib. II in Luc. cap. II, v. 23.

Spiritus sanctus infudit; solus enim per omnia ex natis de foemina sanctus Dominus Jesus, qui terrenæ contagia corruptelæ, immaculati partus novitate non senserit, et cœlesti majestate depulerit. Cernis nempe, quod dico, quis dixerit? cernis, quidquid contra me dicis, contra quem dicas? Si enim ego hinc sum discipulus Manichæi, hoc est et ille. Non est autem hoc ille, qui hæc ante nos dixit. Non est hoc igitur, quisquis hæc dicit: sed hæreticus manifestus est, quisquis huic antiquo catholico dogmati contradicit.

LXVII. JULIANUS. « Sed jam pergamus ad cætera. De me itaque scribens post illa quæ supra texui verba tua, hæc quæ sequuntur adjungis. » Post hæc illud nostrum posuit¹, ubi diximus: Hæc enim quæ ab impudentibus impudenter laudatur, pudenda concupiscentia, nulla esset, nisi homo ante peccasset: nuptiæ vero essent, etiamsi nemo peccasset: fieret quippe sine isto modo seminatio filiorum. Huc usque ille verba mea posuit; timuit enim quod adjunxi, in corpore vitæ illius, sine quo nunc fieri non potest in corpore mortis hujus: et hic ut meam sententiam non finiret, sed eam quodam modo detruncaret, illud Apostoli testimonium formidavit, ubi ait: « Miser ego » homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum². » Non enim erat corpus mortis hujus in paradiso ante peccatum, propter quod diximus, in corpore vitæ illius, quæ ibi erat, sine isto morbo seminationem fieri potuisse filiorum, sine quo in corpore mortis hujus fieri non potest. « Tenes tu quidem consuetudinem tuam, equidem in hoc potissimum opere consequenter, ut qui contra veritatem agis, nihil verum loquaris: sed numerosis eruditionis tuæ peccatis correptionum multitudo vix sufficit. Ideo hic

¹ Vide lib. I de Nuptiis, cap. 2. — ² Rom. VII, 24 et 25.

jam breviter annotabo, te fallere: me autem, vel post hoc opus intelliges, insolentem esse mendacii. Tibi ergo hujus vitii vindica totam possessionem, ut ab Evangelio, nec sane injuria, audire possis, quia ab initio mendax es¹, sicut et pater tuus, vel ille ad cujus te dicis dominum pertinuisse nascentem, vel alter secundarius, qui te eligantibus, quæ tamen inter honestos nominari non queant, imbuat sacramentis. Totum ergo hoc protuli in opere meo priore, quod tu prætermissum esse confingis: quod quanta sit disputationis veritate ac luce convictum, si prope ultimas primi voluminis mei partes legas, etiam ipse poteris confiteri. Non ergo tua detruncata sententia, sed integra valenti est responsions destructa. »

« Nunc autem audi breviter: Apostolus hoc quod ait: « Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis » hujus? gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum², » non ad mortalitatem nostri corporis retulit, quam caro animalium de naturæ institutione suscepit; sed ad consuetudinem delinquendi; a quo reatu post incarnationem Christi, per Testamentum Novum, quisquis ad virtutis studia migraverit, liberatur. Ibi ergo sub persona Judæorum loquens, illecebrarum cupiditate etiam post interdictum sacræ Legis errantium, ostendit unicum esse in illa tempestate subsidium, si crederent Christo; qui sic indicebat cautiones de futuris, ut veniam condonaret peractis; nec insistebat reis intentione supplicii, sed currentes liberalissimo gremio confovebat; non examinans terrore depressos, sed reparans benignitate correctos: quam benignitatem ipse jam senserat, qui dicebat: « Humanus sermo, quoniam Christus Jesus venit in hunc » mundum peccatores salvos facere, quorum primus sum » ego; sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me

¹ Joan. viii, 44. — ² Rom. vii, 24 et 25.

» ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad exemplum eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam¹. » Quod ut intelligeres ad vitam malam, non ad naturam hominum pertinere; ne per adventus Christi causam, putares ab eo etiam parvulos peccatores pronuntiatos; ait: In me ostendit omnem patientiam. Patientia autem Dei illa est, de qua ad Romanos loquitur: « An ignoras » quoniam bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam et cor impœnitens thesaurizas » tibi iram in die iræ². » Exercetur ergo patientia Dei, cum non exiguo tempore expectatur humana conversio. In parvulis autem non potest apparere patientia. Si enim essent peccata naturæ, quæ eis Salvator ascriberet; patientis quidem falso, sævus vero certissime diceretur. Non potest autem Deus nisi pius et justus esse, quod est Deus meus Jesus Christus: cujus patientiam, vel Paulus diu persecutor, vel alii sub quorum persona loquitur, experti sunt; quia diu expectati sunt, licet sero liberati. Ac per hoc ab Apostolo vita hominum, non natura damnatur. »

« Commendans ergo hanc gratiam Judæis, quia lex punit scelestos, nec habet illam efficientiam misericordiæ, quam baptisma, in quo confessione brevi actuum delicta purgantur, ostendit debere illos currere ad Christum, implorare opem hujus indulgentiæ; et advertere quod lex morum vulneribus comminetur, gratia vero efficaciter celeriterque medeatur. Corpus itaque mortis, peccata dixit esse, non carnem: nam si de membrorum miseria pronuntiasset, quam peccato æstimas contigisse, rectius mortem corporis, quam corpus mortis vocasset. Verum ut scias, secundum consuetudinem Scripturarum peccata membra dici; lege ad Colossenses, ubi ipse Apostolus ait: « Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram,

¹ 1 Tim. i, 15 et 16. — ² Rom. i, 4 et 5.

» fornicationem, immunditiam, et avaritiam, quæ est
 » simulacrorum servitus, propter quæ venit ira Dei in
 » filios incredulitatis, in quibus et vos aliquando ambu-
 » lastis, cum viveretis in illis¹. » Ecce quomodo membra
 appellat, quæ peccata pronuntiat. Corpus autem peccati
 hic² ipsum ad Romanos³, « Vetus homo noster, inquit,
 » simul confixus est cruci, ut destruat corpus peccati,
 » ut ultra non serviamus peccato. » Hoc itaque more et
 hic exclamavit sub persona, ut diximus, Judæorum :
 « Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis
 » hujus⁴? » id est, quis me liberabit a reatu peccatorum
 meorum quæ commisi, cum vitare potuissem; quæ legis
 severitas non donat, sed ulciscitur: quis me ab his
 membris, id est, a vitiis, quæ improborum imitatione
 collegi, ut peccati plenum corpus extruerem, poterit
 vindicare? quis, inquam? Et respondit, quasi rerum
 ipsarum voce commonitus: « Gratia Dei per Jesum Chris-
 » tum Dominum nostrum⁵. » Gratia Dei, quæ acceptam
 fert justitiam fidelium sine operibus⁶, secundum quod
 David dicit: « Beati quorum remissæ sunt iniquitates,
 » et quorum tecta sunt peccata: beatus vir cui non im-
 » putavit Dominus peccatum⁷. » Qui ergo facit hominem
 beatum, etiam ipse beatus est, justitia sempiterna, per
 quam non donat peccatum, nisi quod jure potuit imputare.
 Non autem jure potuit imputare, si non illud cui impu-
 tatur, potuit et cavere. Nemo autem potest cavere natu-
 rationalia. Igitur nullus prorsus habere potest de naturæ
 necessitate peccatum. Hæc breviter dixisse sufficiat. »

AUGUSTINUS. Conatus es quidem quod ait Apostolus :
 » Quis me liberabit de corpore mortis hujus? » in sensum
 vestrum disputando convertere : sed hoc te non posse,

¹ Coloss. III, 5, et seqq. — ² Alias hoc. — ³ Rom. VI, 6. — ⁴ Id. VII, 24.
 — ⁵ Ibid. 25. — ⁶ Ibid. 4. — ⁷ Psal. XXXI, 1 et 2.

ille melius vidit, qui viro illustri chartulam misit; et
 ideo verba mea commemorans id prætermisit, ne tua ri-
 deretur expectata et prolata responsio. Quis enim non
 rideat, quod nescio utrum vobis persuadere potueritis, et
 tamen aliis persuadendum putastis, Judæi Apostolum
 induxisse personam, nondum sub Christi gratia constituti,
 atque dicentis: « Miser ego homo, quis me liberabit de
 » corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum
 Dominum nostrum¹. » Ita-ne vero Judæus, nondumque
 Christianus est, qui dicit, Dei gratia me liberabit per Je-
 sum Christum Dominum nostrum? Verum hoc omitto:
 illud autem quis ferat, de præteritis suis peccatis putare
 hominem dicere: Quis me liberabit de corpore mortis
 hujus? ut ei per ignoscentis Christi gratiam remittantur:
 cum dilucide appareat, unde ad ista verba pervenerit.
 Ecce verba ejus sunt in auribus nostris: videamus ergo,
 utrum ex eo quod egit volens, an ex eo quod agit nolens,
 miserum se esse fateatur. Clamat homo: Non quod volo
 ago, sed quod odi, illud facio. Clamat: « Jam non ego
 » operor illud, sed id quod habitat in me peccatum: scio
 » enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea
 » bonum; velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum
 » non invenio: non enim quod volo, facio bonum; sed
 » quod nolo malum, hoc ago². » Non ait, feci; sed, facio:
 non ait, operatus sum, sed operor: non ait, egi; sed ago:
 et hoc non quod volo, sed quod nolo. Postremo conde-
 lectatur Legi Dei secundum interiorem hominem: videt
 autem aliam legem in membris suis repugnantem legi
 mentis suæ; qua lege utique compellitur, non quod vult,
 facere bonum, sed quod non vult malum, hoc agere.
 Propter hoc exclamat: « Miser ego homo, quis me libe-
 » rabit de corpore mortis hujus? » Et tu contra clarissi-

¹ Rom. VII, 24 et 25. — ² Ibid. 15 et seqq.

mam veritatem oculos claudis, gemitumque ejus exponis, non ut omnibus patet, sed ut tibi placet, dicens: « Quis me liberabit de corpore mortis hujus? hoc est, quis me liberabit a reatu peccatorum meorum, quæ commisi. » Ille dicit: Quod nolo malum hoc ago: et tu dicis, « quæ commisi? » Usque adeo-ne desperas de hominibus qui hæc legunt, ut non ipsum malint audire quam te. et ipsi potius quam tibi credere? Sine hominem gratiam Dei, non solum quia peccavit, ut absolvatur, verumetiam ne peccet, ut adjuvetur, exposcere: quod isto loco agitur. Qui enim dicit: Quod nolo malum hoc ago, non est locus ut dicat: « Dimitte nobis debita nostra; » sed, « Ne nos inferas in » tentationem¹. Unusquisque autem tentatur, sicut ait » apostolus Jacobus, a concupiscentia sua abstractus et » illectus². » Hoc malum est de quo ait: « Scio quia non » habitat in me, hoc est, in carne mea bonum³. » Hoc malum est in corpore mortis hujus. Hoc malum non fuit in paradiso ante peccatum; quia nondum erat hæc caro corpus mortis hujus⁴: cui dicetur in fine: « Ubi est, mors, » contentio tua⁵? « sed tunc dicetur, « cum corruptibile » hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit » immortalitatem⁶: » nunc autem corpus est mortis; quia idem ipse dixit Apostolus: « Corpus mortuum est propter » peccatum⁷. »

Audi catholicos intellectores Apostoli; accipe eorum verba, non mea, cum quibus accipio convicia tua: audi non Pelagium, sed Ambrosium⁸. Etiam Pauli caro, inquit, corpus mortis erat; sicut ipse ait: « Quis me liberabit » de corpore mortis hujus? » Audi non Cœlestium, sed Gregorium⁹: « Intra nosmetipsos, inquit, propriis vitiis

¹ Matth. vi, 12 et 13. — ² Jacob. i, 14. — ³ Rom. vii, 18. — ⁴ 1 Cor. xv, 5. — ⁵ Ibid. 53. — ⁶ Ibid. 53. — ⁷ Rom. viii, 10. — ⁸ Ambros. lib. i de Penitent. cap. 1 vel 3. — ⁹ Gregor. Nazianz. Apolog. 1, de Fuga sua.

ac passionibus impugnamur, et die noctuque ignitis stimulis corporis humilitatis hujus et corporis mortis urgemur, nunc latenter, nunc etiam palam, provocantibus ubique, et irritantibus rerum visibilium illecebris, luto hoc fæcis, cui inhæsimus, cœni sui foetorem venis caprioribus exhalante; sed et lege peccati, quæ est in membris nostris, legi spiritus repugnante. His tu luminibus cœlestis civitatis oblatrans: « Corpus mortis (inquis) peccata dixit esse, non carnem: » negans Apostolum hoc ad mortalitatem nostri corporis retulisse; « quam caro, inquis, animalium de naturæ institutione suscepit. » Hoc enim sapis, quod Pelagius in judicio Palæstino ficto corde damnavit¹, Adam scilicet mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset. Ac sic resistens his viris, et aliis eorum sociis fidei sanæ, tot tantisque doctoribus, cogere implere paradysum, etiamsi nemo peccasset, dolore parturientium, labore nascentium, gemitibus languentium, funeribus morientium, mœrore lugentium. Quid igitur mirum, si et de isto paradiso, quod est Ecclesia, foras istis; qui paradysum illum, de quo foras ierunt, qui nos in istas miserias peccando miserunt, talem facitis, qualem non dico Christianorum nullus, sed nec hominum quisquam suspicari audeat, si non sit insanus.

LXVIII. JULIANUS. « In primo enim opere latius disputata sunt. Quamvis nec tu dilucide loquaris, quam mortem intelligi velis, cujus corpus dicis in paradiso non fuisse ante peccatum: quia in libris, quos ad Marcellini nomen edidisti, mortalem Adam factum fuisse professus es². Quod vero adjungis morbum esse negotium nuptiarum, leniter audiri potest, si hoc solum de tuis parentibus dicas. Conscius enim forte esse potes matris tuæ morbi alicujus

¹ Vide lib. de Gestis Pelagii, cap. 11 et 33. — ² Lib. 11 de peccator. Merit. cap. 3 et 4.

occulti, quam in libris Confessionis¹, ut ipso verbo utar, meribulam vocatam esse signasti. Cæterum in sanctorum connubio, et in omnium honestorum, nullus omnino morbus est. Quia nec Apostolus morbum pro remedio concessit, cum per reverentiam nuptiarum a morbo fornicationis, Ecclesiæ homines muniebat: qui sensus quomodo et frontem tuam et dogma penitus eraserit, primi voluminis mei prope ultima parte monstratur: quod et in toto ipsius responsionis corpore, prout locorum opportunitas attulit, explicatum est. »

AUGUSTINUS. Nusquam sic apparuit dolus tuus, et per scientiam damnata conscientia. Scis enim, scis omnino: tam quippe apertum est, ut qui libros illos legit, hoc nescire non possit: scis, inquam, in libris quos ad Marcellinum edidi, me vehementer egisse contra incipientem surgere jam tunc hæresim vestram, ne crederetur Adam, etiam si non peccasset, fuisse moriturus. Sed quoniam mortalem hactenus dixi, quia poterat mori; poterat namque peccare: tu eis qui libros illos non legerunt, nec fortasse lecturi sunt, fucos insidioso, si hæc tua legerent, subripere voluisti; quasi ego ita dixerim, Adam mortalem factum, ut sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset. Hoc enim vobiscum agitur, hinc tota de hac re inter nos et vos vertitur quæstio, quod nos dicimus, Adam si non peccasset, nec corporis mortem fuisse passurum; vos autem, sive peccasset, sive non peccasset, corpore fuisse moriturum. Quid est ergo, quod ignorare te fingis, quam mortem intelligi velim, cujus corpus dico in paradiso non fuisse ante peccatum? cum scias, in libris illis quid egerim, quamque aperte dilucideque egerim, non fuisse Deum puniendo dicturum peccatori, « Terra es, » in terram ibis², » (quod de morte corporis dictum quis

¹ Vide lib. ix Confess. cap. 8. — ² Gen. iii, 19.

non intelligit?) si Adam etiam nulla iniquitate commissa iturus esset in terram, id est, vel vorpore moriturus.

Quod autem etiam matrem meam, quæ te nihil læsit, nec contra te aliquid disputavit, convicio lacerandam putasti, victus es maledicendi libidine, non timens quod scriptum est, « Neque maledici regnum Dei possidebunt¹. » Sed quid mirum est, quod te inimicum etiam ejus ostendis, cum sis inimicus gratiæ Dei, qua eam dixi ab illo puellari vitio liberatam? Ego vero parentes tuos tanquam catholicos Christianos honorabiles habeo eisque gratulor, quod ante defuncti sunt, quam hæreticum te viderent.

Non autem dicimus, morbum esse negotium nuptiarum, quod est liberorum procreandorum causa concumbere, non satiandæ libidinis; quam tu negas morbum, cum fatearis adversus eam provisum fuisse conjugale remedium. Nam utique ne fornicatio perpetretur libidini, quam laudas, contradicitur, obsistitur, repugnatur. Ut si eum, qui procreandis filiis constitutus est, transgreditur limitem, saltem qui ei cedit, in conjugate venialiter peccet: conjugibus enim loquebatur Apostolus, ubi cum dixisset; « Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, » ut vacetis orationi; et iterum ad ipsum estote, ne vos » tentet Satan propter intemperantiam vestram: » continuo subjecit, atque ait, « Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium². » Hoc itaque malo sola bene utitur intentione propagandæ proles pudicitia conjugalis: huic malo venialiter in conjugate ceditur, non causa proles, sed carnalis tantummodo voluptatis, huic malo resistitur, ne appetus damnabilis voluptatis expleatur. Hoc malum habitat in corpore mortis hujus: propter cujus motum, etiam mente non consentiente impor-

¹ I Cor. vi, 10. — ² Id. vii, 5-6.